

*Ірина Строкач, завідувачка відділу
обслуговування користувачів
Лариса Величко, завідувачка
сектора обліку та реєстрації
користувачів відділу
обслуговування користувачів*

Історія відділу обслуговування користувачів

За роки свого існування відділ змінював назву, структуру, керівників, склад працівників, але незмінним залишалося його основне завдання – якнайкраще задовольняти запити користувачів.

Бібліотека заснована в 1939 році як республіканська науково-дослідна та культурно-освітня установа. Бібліотека розташовувалася на території Музейного містечка Києво-Печерської Лаври, спочатку в корпусі № 5 в невеликому приміщенні з двох кімнат. Разом з приміщенням до Бібліотеки був переданий книжковий фонд історичного музею, бібліотеки митрополита Флавіана та збирача книг П.П. Потоцького.

В одній з кімнат цього приміщення стояли два великі столи, на яких були розкладені нові газети та журнали – це був перший читальний зал нашої Бібліотеки того часу. Відвідувачами залу були наукові працівники та співробітники Антирелігійного музею та Заповідника Києво-Печерської Лаври в кількості 138 осіб. Першими бібліотекарями були Іванова Є. І., Тарасьова І. М. та Нікольська Н. С. (Селівачова). Завданням Бібліотеки в ті часи було формування фондів виданнями історичної тематики, які надходили з різних бібліотек та установ. У 1941 році фонди Бібліотеки становили майже 600 000 примірників. На жаль під час Другої світової війни більша частина фонду була вивезена до Німеччини, третина фонду залишилась у Києві, частина книг потрапила до фонду Бібліотеки Академії наук УРСР.

Після війни діяльність Бібліотеки відновлено в новому приміщенні Київського історичного музею по Володимирській вулиці, 2 (нині Національний історичний музей України), де вона проіснувала майже чотири роки.

В цей час значна увага приділялась відновленню фонду бібліотеки. За період з 1945р. по 1962 р. від різних бібліотек, установ, окремих громадян надійшло понад 160 000 примірників книг та періодичних видань. Бібліотека почала отримувати обов'язковий платний примірник книг суспільно-політичної та історичної тематики. Налагоджено купівлю книг через книготорговельну мережу та передплату періодичних видань. Таким чином було зібрано 235805 примірників книг у 1952 році.

У Положенні про Державну історичну бібліотеку в м. Києві було сказано, що вона «є відкритою для загального та безплатного користування всіма громадянами.... Має своїм завданням сприяти розвитку історичної науки і піднесення історичної освіти в УРСР, допомагати науковим установам, вишам, науковим працівникам і викладачам в їх теоретичній роботі з історії, в справі викладання історичних дисциплін в навчальних закладах». Для виконання цього завдання потрібно було зібрати розпорошені книжкові фонди історичного профілю, створити читальні зали, спеціалізовані кабінети.

У 1952 році Бібліотека отримала нове приміщення в будинку Київського планетарію по вулиці Челюскінців, 17 (нині Костьольна), в якому за короткий період часу було створено книгосховище та читальний зал на 60 місць. Обладнання для нового приміщення Бібліотеки виготовлялось на замовлення, зокрема, замовлено шість столів на 10 місць. Бібліотека працювала з 10 години до 24 годин. Вдале розміщення Бібліотеки в центрі міста Києва, наявність виняткових історичних документів, монографій, підручників, методичних посібників, а також періодичних видань, швидке виконання замовлень сприяли популярності Історички серед користувачів. За півтора року до бібліотеки записалися 1375 читачів, серед яких науковці, викладачі, літературознавці, мистецтвознавці та студенти вишів.

У 1952 році сформовано структуру Бібліотеки з 5-ти відділів, серед яких і відділ обслуговування. Завідувала відділом з 1952 по 1964 рік Ніна Львівна Бендітович. Вона працювала над комплектуванням фондів, обробкою документів, розробляла систематичні каталожні схеми, надавала користувачам консультації.

На 1 січня 1960 року фонд нараховував 357167 примірників книг з історії радянської держави, історії України, всесвітньої історії, допоміжних історичних дисциплін, а також з історії мистецтва, літератури, економіки тощо. Кількість користувачів становила 1774.

Після виходу в 1960 році Постанови ЦК КПРС та ЦК КПУ «Про стан та заходи покращення бібліотечної справи в країні» відділ обслуговування, з метою залучення читачів, розгорнув масову роботу на заводах, фабриках та установах, де працівники відділу організували книжкові виставки, проводили бібліографічні огляди. Проводились читацькі конференції та літературні вечори, на які залучались наукові працівники Інституту історії України АН УРСР, викладачі кафедри історії Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка та Педагогічного інституту, науковці Центрального історичного, обласного та міського архівів, Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, Історичного музею, працівники видавництва, студенти. На конференціях по обговоренню творів вчених-істориків брали участь автори: канд. історичних наук М.І. Марченко – автор книги «Українська історіографія» та канд. історичних наук В. І. Стрельський – автор «Джерелознавства історії СРСР».

З метою наближення книги до людей в 1960 році були відкриті декілька філіалів нестационарного обслуговування. Введено обслуговування читачів в дві зміни, тобто з 10 год. до 22 год.. Внаслідок проведених заходів вдвічі зросла кількість користувачів – до 3500, книговидача становила- 75750 прим. документів.

Завдання, поставлені перед колективом Бібліотеки, відобразились в зміні структури відділу обслуговування, а саме: почали працювати сектор абонементу, сектор читальних залів, сектор МБА, сектор масової роботи та сектор книгосховища. Кількість працівників відділу зросла до 8 осіб.

У 1964 – 1990 роках відділ очолювала Ганна Яківна Загородня. Під її керівництвом постійно велася робота по залученню користувачів у вищих учбових закладах, академічних установах, що дало вагомі результати. Вже в 1969 році кількість користувачів становила 6000, книговидача - 150434. Цінними фондами в цей період користувались при написанні наукових праць академік

П.М. Першин –член - кореспондент АН УРСР, доктор історичних наук І.Ф. Гуржій, М.І. Супруненко, доктор економічних наук В.О. Аністратенко та багато інших відомих істориків та науковців. За високі показники в роботі відділу обслуговування в 1967 році присвоєно звання «Відділ відмінної роботи».

У зв'язку із збільшенням числа користувачів та кількості документів у фондах з'явилася потреба в приміщенні з більш великою кількістю читацьких місць. У 1967 році Бібліотека отримала нове приміщення на території Києво-Печерської лаври, корпус № 24. Менш ніж за два роки нове приміщення було освоєно. Завдяки добре спланованій роботі завідділом Г.Я. Загородньою та самовідданим працівникам колективу, вже в січні 1969 року Бібліотека відкрилася для читачів у новому приміщенні.

Основні фонди були розміщені в підвальному приміщенні, підсобні фонди - розташовані в спеціалізованих залах. Другий поверх нової будівлі займали: загальний читальний зал на 90 місць, зал для наукових працівників на 20 місць, зал історії України на 6 місць, зал періодичних видань на 9 місць та кабінет нових надходжень. Ці зміни в роботі відділу були закріплені новою Структурою бібліотеки 1970 року. Відділ обслуговування читачів одержав нову назву – відділ читальних залів з 5 спеціалізованими залами та сектором масової роботи. Штат відділу виріс до 13 посад бібліотекарів.

Значною подією для користувачів Бібліотеки стало відкриття в 1969 році спеціалізованого залу історії України, книжковий фонд якого складався з 4279 одиниць документів з історії, археології, етнографії України. Серед них були праці М.Грушевського, Г.Боплана, О.Рігельмана, М.Бантиш-Каменського, оригінальні літописи Г.Грабянки та Самовидця, повний комплект журналу «Киевская старина», Архіви України тощо. Документи, зібрані в одному приміщенні, які можна було отримати протягом 3-5 хвилин, стали в нагоді вченим – історикам-науковцям, музейним працівникам, викладачам, краєзнавцям-аматорам в написанні статей до 26-ти томного видання «Історія міст і сіл Української РСР».

З кожним роком фонд залу історії України поповнювався новими документами завдяки наполегливій праці бібліотекарів відділу, які відшукували в інших фондах документи з різних галузей знань, в яких висвітлювалися питання з історії України. У 1980 році в фонді Залу історії України було 15281 од. документів, в 1990 році – 19198 одиниць. Незважаючи на те, що цей невеликий читальний зал мав лише шість місць (потім 12 місць), кількість відвідувачів збільшувалась з кожним роком. Розширився контингент читачів цього залу : викладачі, літератори, журналісти, працівники музеїв, студенти вузів та аматори-краєзнавці стали постійними відвідувачами залу історії України. Багато праць було написано саме завдяки користуванню документами, що були у фонді цього залу. Роботу залу очолювали: В.І. Мирошниченко, О.К. Панкова, Г.М. Гладкова. Найбільш високо та вагомо оцінена робота залу, коли її очолювала зав. сектору Гладкова Г.М., яка за свою діяльність була відзначена нагородою – орденом «Знак пошани».

Всі журнали та газети, що надходили до Бібліотеки, розміщувались в залі періодичних видань, який мав 10 місць для роботи читачів та фонд 10 000 примірників. Всі одержані журнали за 5 років використання передавались до відділу зберігання фондів.

Кабінет нових надходжень постійно експонував на виставкових стелажах нові документи, що надходили до Бібліотеки.

У зв'язку зі зміною структури Бібліотеки в 1979 році в відділі читальних залів було створено Зал історії СРСР та КППС, який в 90-х роках ХХ ст. змінив свою назву на Зал історії зарубіжних країн. В підсобному фонді цього залу розташовувались підручники, методичні посібники, монографії, багатотомні видання з історії зарубіжних країн та документи, що користувались найбільшим попитом.

З кожним роком зростає фонд читальних залів, який в 1984 році становить майже 186 000 примірників. Тому в 1985 році дирекція Бібліотеки приймає рішення про передачу частини фонду, що зберігався в підвальному приміщенні до відділу зберігання, в відділі читальних залів залишилась тільки підсобна частина

фонду. Ретельна, копітка робота з передачі книжкових фондів продовжувалась 10 років, під час якої до фонду відділу зберігання надійшло майже 160 000 книг. На відкритих полицях загального читального залу та залу для наукових працівників знаходились довідкові матеріали, енциклопедії, словники тощо.

У 1985 році при відділі читальних залів створюється новий сектор нестационарного обслуговування, який очолила бібліотекар А. В. Скорохатова. Відкриття сектору було одним із засобів активізації використання бібліотечних фондів. Завідувачка сектора налагодила зв'язки з Інститутом історії АН УРСР, Київським інститутом культури, Українським товариством охорони пам'яток історії та культури, Українським інститутом міжнародних відносин, провідними музеями міста Києва та іншими організаціями. Сектор функціонував 10 років, а потім став відділом нестационарного обслуговування.

З 1990 по 2011 рік відділ обслуговування користувачів очолювала Замахаєва Генрієтта Володимирівна, досвідчений знавець своєї справи, високоінтелектуальна людина, яка зробила вагомий внесок у розвиток відділу та створення позитивного іміджу Історичної бібліотеки. За свою сумлінну, багаторічну працю, вагомий здобуток у професійній діяльності вона була нагороджена Почесними грамотами та відзнаками.

Початок 90-х років ХХ ст. приніс значні зміни не тільки в суспільно-політичне життя України, а й в роботу Бібліотеки та відділу читальних залів. Значно збільшився інтерес суспільства до історичної науки, що привело до зростання книговидавничої продукції з істотних дисциплін. Збільшується комплектування підсобних фондів структурних підрозділів відділу згідно тематико-типологічному профілю. Відбуваються зміни і в контингенті користувачів відділу. Потік студентів, учнів - слухачів Малої академії - заповнюють читальні зали до 200-250 відвідувачів на день.

У 1991 році Україна стає незалежною, самостійною державою. Ця визначна історична подія визначила нову концепцію розвитку залу історії України, головним завданням якого було поповнення спеціалізованого фонду

документами, що відображають становлення України як держави в різні часи її історії.

В цей час періодичні видання, як і книжкові, надходили до Бібліотеки зі значними прогалинами. Кількість назв передплатних видань значно скоротилась. Але завдяки цінним фондам, які Бібліотека збирала та зберігала всі роки свого існування, продовжували якісно і в повному обсязі задовольняти різноманітні запити користувачів у вивченні та дослідженні історії нашої держави та історії зарубіжних країн. Тому кількість користувачів в ті роки збільшувалась. Якщо в 1990 році їх було 8800, а книговидача налічувала 205000, то в 1998 році читачів вже було 12290, а книговидача - 214000 одиниць.

В цей період в роботі відділу почався поступовий перехід до використання інноваційних комп'ютерних технологій. З 2007 року формується база даних (БД) «Користувач», а також розпочинається створення електронної БД на документи, що рекомендовані до включення до матеріалів Державного реєстру національного культурного надбання.

З 2011 року відділ очолює Строкач Ірина Іванівна, яка працює у відділі з 1987 року і має великий досвід роботи з обслуговування користувачів.

Наразі основним завданням роботи відділу є повне, якісне та оперативне інформаційно-бібліографічне обслуговування всіх категорій користувачів згідно з їх запитамі. Працівники відділу:

- проводять запис та перереєстрацію користувачів;
- формують та ведуть БД користувачів;
- обслуговують користувачів документами з центрального книгосховища відділу основного зберігання фонду та підсобних фондів документів з історії України та історії зарубіжних країн, залу періодичних видань;
- формують підсобні фонди відповідно до Тематико-типологічного профілю комплектування фонду відділу та інформаційних потреб користувачів, здійснюють організацію фондів, їх раціональне розміщення, облік та збереження;
- виконують усні бібліографічні довідки;
- організовують книжково – журнальні виставки;

- беруть участь у науково-практичних конференціях та в соціокультурній діяльності Бібліотеки.

У зв'язку з реорганізацією відділу з березня 2016 року фонд залу історії України був переміщений в одне приміщення з фондом історії зарубіжних країн та з одним загальним читальним залом на 90 місць. В цьому ж році відділ читальних залів було перейменовано у відділ обслуговування користувачів, а пункт реєстрації перейменовано в сектор обліку та перереєстрації користувачів. На сьогоднішній день у структурі відділу : зал періодики; зал нових надходжень; читальний зал з фондами документів з історії України та історії зарубіжних країн та сектор обліку та перереєстрації користувачів.

Працівники відділу продовжують активніше в своїй роботі використовувати комп'ютерні технології: з 2012 р. ведуться службові електронні бази на фонди з історії України та історії зарубіжних країн; проводиться електронний запис користувачів, що зареєструвались через сайт Бібліотеки. З метою наповнення БД періодичних та продовжуваних видань співробітники відділу здійснюють аналітичний розпис журналів.

Автоматизація бібліотечних процесів привносить у роботу відділу нові можливості та водночас підвищують ефективність його роботи, що робить процес обслуговування користувачів більш оперативним і якісним.

Фахівці відділу обслуговування користувачів прагнуть до максимального розкриття та популяризації фондів Бібліотеки. Найпопулярнішим і найбільш дієвим засобом доведення до користувачів інформації про наявність та зміст документів є книжкові виставки. У зв'язку з тим, що постійно зростає кількість користувачів, які користуються сайтом нашої Бібліотеки, спеціалісти відділу започаткували організацію віртуальних анотованих виставок. Фахівці відділу також постійно організовують виставки:

- нових надходжень до відділу обслуговування користувачів;
- тематичні книжково-журнальні виставки відповідно плану роботи соціокультурної діяльності НІБУ, які присвячені історичним датам та подіям, видатним історичним особам та інші;

- постійно діючі виставки з циклу «Історія Києва»; «Українська армія сьогодні».

У відділі в різні роки працювали і одночасно навчались бібліотекарі різного віку, а потім багато з них змінили роботу або перейшли на керівні посади в інші відділи. Залишилось ядро досвідчених, знаючих свою справу фахівців, які добре орієнтуються в фондах Бібліотеки, вміють спілкуватись з користувачами та допомагати їм в доборі необхідних видань. Наразі у відділі працюють: Величко Л. М., Кошицька А. М., Васильковська Л. О., Авраменко В. І., Гора Т. П., Герман Т. М., Бабенко Ю. П., Кузнецова Ю. В. Їх сумлінна, багаторічна праця була відзначена Почесними грамотами та подяками.

Фонд відділу в 2018 році нараховує близько 40 000 примірників. Протягом останніх років Бібліотеку щорічно відвідують понад 35 000 користувачів, книговидача становить 140 000. Склад користувачів Бібліотеки майже не змінюється багато років - це наукові працівники, у тому числі відомі історики, краєзнавці, викладачі, студенти, учні, фахівці – всі, хто вивчає або досліджує історію України та зарубіжних країн.

Обслуговування користувачів є провідною функцією сучасної бібліотеки. Повнота та оперативність задоволення читацьких запитів, розширення бібліотечних послуг, взаєморозуміння бібліотекаря і користувача є запорукою успішної роботи відділу та всієї Бібліотеки.